

Indledning

Samfund har forandret sig og er altid i forandring. Men der har altid været forskellige sociale grupper af familier. Især familier med store sociale belastninger har svært at fokusere på børns trivsel, udvikling og læring på grund af at de har mange vanskeligheder. Det er en udbredt mening at børn arver deres forældres sociale problemer. Social arv er i hvert fald en af de faktorer som laver ulighed blandt mennesker. Sociale forskelle som videreføres fra generation til generation. Forebyggelse og tidlig indsats er af afgørende betydning for at sikre udsatte børn og unge en god opvækst og socialisering. Jeg har valgt dette emne, fordi jeg skal som kommende pædagog *'bidrage til, at børn får en god og tryk opvækst'*¹. For at barnet kan trives, er daglig kontakt mellem forældre og personale utroligt vigtigt. En god trivsel er nær forbundet med livsstil, som skabes i et samspil med omgivelserne. I dag starter de fleste børn i daginstitutioner meget tidligt i livet, såkaldt dobbelt socialisering, når børns socialisering foregår i to forskellige arenaer samtidig, er tværfagligt samarbejde og samarbejde med forældre vigtigt. De seneste år har der været meget fokus på at bryde den negative sociale arv også blandt politikere. Det ser ud, som om lighedstanken i det danske velfærdssamfund stadig gøres til genstand for omtale, i 2002 har daværende statsminister Anders Fogh Rasmussen udtrykt intentioner om, at *'det skal være muligt at bevæge sig fra bistandsklient til bankdirektør.'*² Allerede i 1950'erne fremsatte Ungdomskommissionen stipendieordning, for at *'sikre, at den, der havde lyst og evner dertil, kunne benytte sig af undervisningen, uanset om han eller hans forældre havde midler til at bekoste uddannelsen.'*³ Dermed blev det muligt med ordningen for disse studerende at gennemføre en uddannelse. Derfor har jeg i denne opgave valgt at have fokus på social arv og det ført mig frem til denne problemformulering.

Problemstilling

Hvad kan samfundet gennem institutioner gøre for at bryde negativ social arv? Hvordan får vi nedbrudt den negative sociale arv samtidig med, at vi sætter børnehavebarnet i fokus?

Emneafgrænsning og metodeovervejelse

¹ *Pædagogisk lovsamling, s.179*

² Østergård P, Ellegaard T, Muschinsky L.J. (2007), *Klassisk og moderne pædagogisk teori*, kap.15

³ Østergård P, Ellegaard T, Muschinsky L.J. (2007), kap.15

Jeg vil gerne præcisere, at de udsatte børn og unge, kan være børnehavebørn såvel som skolefritidsordnings børn, eller unge, men jeg vil i denne opgave hovedsageligt beskæftige mig med børnehavebørn. Jeg vil undersøge om begrebet er egnet til at analysere årsager til, at børn og unge får sociale problemer. Jeg vil forstå betydningen i den samfundsmæssige og institutionelle sammenhæng. Jeg har valgt at inddrage Bourdieus habitus og kapital begreber. Endvidere vil jeg gøre brug af Emile Durkheims kollektiv bevidsthed. Der er mange teorier i sociologien, der kunne inddrages i at analysere social arv, men jeg finder begreberne socialgrupper og habitus begrebet relevante, da de samlet kan være en forklaring på den manglende sociale lighed i Danmark.

I det næste afsnit vil jeg forsøge at komme ind på og nuancere begrebet social arv.

Begrebet social arv

Jeg vil i dette afsnit give nogle eksempler på hvordan begrebet social arv bliver forklaret.

Juul Søren's definition af social arv, i bogen 'Sociologi og modernitet': *'hermed menes, at bestemte sociale adfærdsmønstre og livs chancer går i arv fra generation til generation – ikke på grund af genetiske forhold men som følge af påvirkninger fra det sociale miljø.'*⁴

Gyldendals Psykologisk-pædagogisk ordbog: *'tilegnelse af viden, holdninger og personlighedstræk gennem opvækstmiljøet; barnets overtagelse af forældrenes personlighedstræk og dermed udfoldelsesmuligheder.'*⁵

Ulf Brinkkjær's definition i bogen 'Klassisk og moderne pædagogiske teori': *'social arv peger generelt på 'noget med', hvad forældre giver videre til deres børn af vaner, perspektiver, muligheder og begrænsninger.'*⁶

Gyldendals Opslagsbog om opdragelse: *'den sociale arv kan betragtes som en moderne variant af miljøets betydning for børns udvikling, er sidst påvist i mange undersøgelser, der alle viser, at især ukærlig behandling af børnene og i det hele taget en belastet social, helbredsmæssig og boligmæssig opvækst er en væsentlig del af problematikken med senere sygdom, arbejdsløshed, kriminalitet og fattigdom hos det voksne menneske.'*⁷

⁴ **Jacobsen Benny og Juul Søren** (2008) *Sociologi og modernitet.*

⁵ **Hansen Mogens** (1999) *Psykologisk-pædagogisk ordbog*

⁶ **Østergård P, Ellegaard T, Muschinsky L.J.** (2007)

⁷ **Ploug Niels** (2007) *Social arv og social ulighed*

Gustav Jonsson, den svenske børnepsykiater ⁸, skabte i 1967 ideen om, hvordan børn bliver bærere af de samme belastende livs omstændigheder og handlemønstre som forældrene bærer på. Jonsson mener således at den negative sociale arv er en overførsel af sociale problemer fra forældre til deres børn.

Der var en række forskellige forhold omkring familien og opvæksten der har betydning for et barn. Her er det vigtigt at pointere, at vi alle bærer på en social arv og at denne ikke nødvendigvis er negativ.

Uddybning af problemstillingen

Formålet med, at vælge emnet social arv til min opgave er, at få et større indblik i begrebet social arv. Jeg vil prøve i denne opgave at undersøge hvad kan samfundet gennem institutioner gøre for at bryde negativ social arv og hvordan får vi nedbrudt den negative sociale arv.

Umiddelbart ser det ud, som om børn født i familier med sociale problemer og belastninger vil videreføre negative mønstre i deres eget liv. Men det er tvivlsomt og det undrer mig stadigvæk hvad det er vi arver og hvad det er vi erhverver.

*‘Grundlæggende består opdragelsens projekt i at sikre, at en kommende generation på et tidspunkt får lyst til, kan og tør bidrage til at videreføre samfundet.’*⁹ Dvs. at det er vores fælles ansvar at bidrage til en bedre fremtid.

Det offentlige har påtaget sig større omsorgsansvar ved at børn i dag opholder sig længere tid i daginstitutioner. Barnet tilbringer meget af sin dag i institutioner, enten det er børnehaven, skole eller skolefritidsordning (96 % af alle 3-5årige).¹⁰ Resten af dagen foregår i hjemmet, som regel under forældrenes opsyn. Jeg mener, at denne aldersgruppe er meget vigtigt for tilegnelse af sociale kompetencer og udvikling, fordi børnene oplever sig som en del af et socialt fællesskab allerede i børnehaven. Professionelle, der arbejder med udsatte familier, har dermed et stort ansvar. Der skal naturligvis tages hånd om udsatte børn tidligst muligt. Derfor når børnehavens personale skal anerkende børnenes baggrund, så er forældresamarbejde en væsentlig nøgle og forældrene er institutionens vigtigste samarbejdspartner. Dette partnerskab indebærer et gensidigt forpligtende forhold, der kan begrundes i et fælles ansvar over for børnene. Et godt samarbejde kan sikre, at børnenes to verdener komme til at hænge bedre sammen. Jo tidligere

⁸ http://www.dr.dk/socialarv/index.asp?ID=hvad_Jonsson.htm&m=m_social.htm

⁹ Østergård P, Ellegaard T, Muschinsky L.J. (2007); kap.15

¹⁰ <http://www.dst.dk/pukora/epub/Nyt/2007/NR077.pdf> /20.10.09

der bliver gjort en indsats, jo større muligheder er der for at sikre barnet en god opvækst. Det er jo barnets behov der skal tages vare på og der er det bedst med en tidlig indsats. Når pædagoger på baggrund af barnets signaler forsøger at handle, er der en risiko for, at trods gode hensigter om at inkludere disse børn, bliver de i stedet ekskluderet. Som pædagog bør vi derfor være forsigtige på, at det ikke kommer til at virke som eksklusion.

Alle mennesker har brug for anerkendelse for at de betragtes som værdifulde. Alle mennesker skal betragtes som værdifulde ressourcer for samfundet. Vi har alle brug for en oplevelse af, at der er brug for os i samfundet. Samfund forandrer sig og udvikler sig hele tiden. Det moderne samfund giver os mange nye muligheder, social tryghed og større personlig tryghed. Der er samtidig i det postmoderne samfund forøget afhængighed af det sociale netværk. Stabilitet og sammenhæng er vigtige faktorer i det postmoderne samfund. ¹¹

I det næste afsnit vil jeg se på de socialt udsatte børns signaler, som det pædagogiske personale tolker som tegn på mistroivsel, samt vil jeg komme ind på begrebet risikobørn og chanceulighed.

Signaler og belastninger - et samfundsproblem

Jeg vil i dette afsnit undersøge hvad er det for signaler og belastninger, der i det postmoderne samfund rammer familier og hvordan gives disse belastninger videre til børn? Enhver familie kan være udsat for diverse belastninger. Langvarig sygdom, vold, overgreb eller misbrug, men også belastninger som arbejdsløshed, skilsmisser, irritation og ulykker er lister over alt det, der påvirker os, samt påvirkninger, barnet bliver udsat for fra andre børn og voksne. Ifølge pædagogiske medarbejderes iagttagelser udsender børn i daginstitutionerne signaler, som reaktion på de sociale belastende vilkår: ¹²

- Følelsesmæssige og sociale signaler (mangel på følelsesmæssig stabilitet, børn viser tydelige tegn på sårbarhed)
- sproglige, intellektuelle og kulturelle signaler (stille børn, sprogfattige udtryksformer, tilbageholdende adfærd)
- relationelle signaler (manglende relationsdannelser, børn præges af forældrenes holdning til tilværelsen)

Dette betyder, at hvis børn ikke har udviklet de nødvendige kompetencer gennem barndommen, vil de ofte have svært ved at begå sig mellem andre mennesker. *En kompetence er en persons*

¹¹ **Dencik Lars og Jørgensen Per** (2005); *Børn og familie i det postmoderne samfund*

¹² **Jensen Bente** (2005), *Kan daginstitutioner gøre en forskel?*, kap. 3

evne til eller færdighed i at udføre handlinger.¹³ Det er min opfattelse at især de meget sårbare personer vil have svært ved at trives i et arbejdsmiljø, fordi konflikter kan være meget nedbrydende. For at sikre, at unge påbegynder og fuldfører en kompetencegivende uddannelse, og at de opnår en varig tilknytning til arbejdsmarkedet, er udvikling af kompetencer og personlige ressourcer afgørende. Hermed mener jeg især de sociale kompetencer.

Jeg vil i det følgende afsnit undersøge hvordan påvirker samfundsudviklingen det enkelte individ. *Det postmoderne samfund har ikke kun øget mulighederne for det enkelte menneske, men også øget risikoen for yderligere differentiering eller direkte polarisering af samfundsgrupper.*¹⁴ Dvs. at de mennesker der har de forudsætninger der kræves for at begå sig i de postmoderne samfund, vil have mange muligheder, mens det for de mennesker der mangler disse kvalifikationer, er det besværligt at leve i dette samfund. *Det afgørende problem ved den sociale handlen synes at være den måde, man håndterer de sociale vilkår på, dvs. mestrings- evnen eller evnen til selvrealisering.*¹⁵ Dermed vil der være risiko for de børn som vokser op nu, for at de sandsynligvis ikke vil kunne mestre deres egen situation i det postmoderne samfund, uden en god og stabil selvtillid. Det er efter min opfattelse meget vigtigt, for at begå sig i samfundet at erhverve de nødvendige forudsætninger og kvalifikationer som giver os mange muligheder. Det er derfor væsentligt at jeg som kommende pædagog er bevidst om hvordan jeg kan hjælpe disse børn med at tilegne sig de kompetencer der kræves for at kunne begå sig i samfundet. Det er vigtigt at fokusere på at bygge disse børns selvværd op, give dem troen på sig selv, så de bliver bevidste om, at de er noget værd og kan noget. Disse kompetencer kan hjælpe børn på vej til at fuldføre en uddannelse, og til at opnå en varig tilknytning til arbejdsmarkedet.

I dagtilbudsloven¹⁶ står der også, at pædagogen skal være med til at forebygge negativ social arv. Dvs. at kommunerne også skal være med til at investere i udviklingen af en tidlig og forebyggende indsats over for udsatte børn i daginstitutionerne. Ressourcefokuseret og inkluderende indsatser bør betales af staten.¹⁷

¹³ <http://da.wikipedia.org/wiki/Kompetence>

¹⁴ Jensen Bente, (2005) s. 31

¹⁵ Jensen Bente, (2005) s. 31

¹⁶ http://www.dcum.dk/webfm_send/481

¹⁷ http://www.bupl.dk/fagbladet_boern_og_unge/temaer/udsatte_boern_nr._17?opendocument

Risikobørn er de 'børn der har en forhøjet risiko for at få et dårligt liv, få en sygdom eller dø tidligt'.¹⁸ Sagt med andre ord er risikobørn den gruppe hvor uddannelsesniveaue kan ligne forældrenes eller som pga. forskellige belastninger, kan have en forøget risiko for at udvikle problemer.

Chanceulighed er et alternativ begreb anvendt af kritikerne, blandt andet sociolog Morten Ejrnæs¹⁹. Endvidere mener Erik Jørgen Hansen, en anden dansk sociolog²⁰ at alle mennesker har forskellige chancer for at opnå en placering i samfundsstrukturen. Denne chanceulighed er også mere i tråd med det politiske mål, nemlig at skabe social lighed, da man kan forsøge at skabe lige chancer for alle.

Ifølge Finansministeriets hjemmeside har regeringen længe arbejdet på at øge kvaliteten i dagtilbud, og på negativ social arv. Regeringen har sat fokus på faglig udvikling.

*'En styrkelse af børnenes personlige ressourcer udgør et vigtigt element i den sociale indsats.'*²¹

- **Børn:** Der skal sættes tidligere ind over for socialt svage børn, så de i tide får den hjælp og støtte, de har brug for. Samtidig skal der være fokus på faglighed og tidlig læring, så børnene sikres en god skolegang og et godt afsæt til at tage en uddannelse.
- **Unge:** Flere unge skal gennemføre en ungdomsuddannelse. Indsatsen for at fastholde de unge på uddannelsesinstitutionerne skal styrkes, og der skal sættes ind over for de sociale problemer, der udgør en barriere for at gennemføre et uddannelsesforløb.
- **Forældre:** Nogle forældre skal støttes i at kunne varetage deres ansvar som forældre. De skal forstå deres opgave og have de værktøjer, der skal til for at løse opgaven.

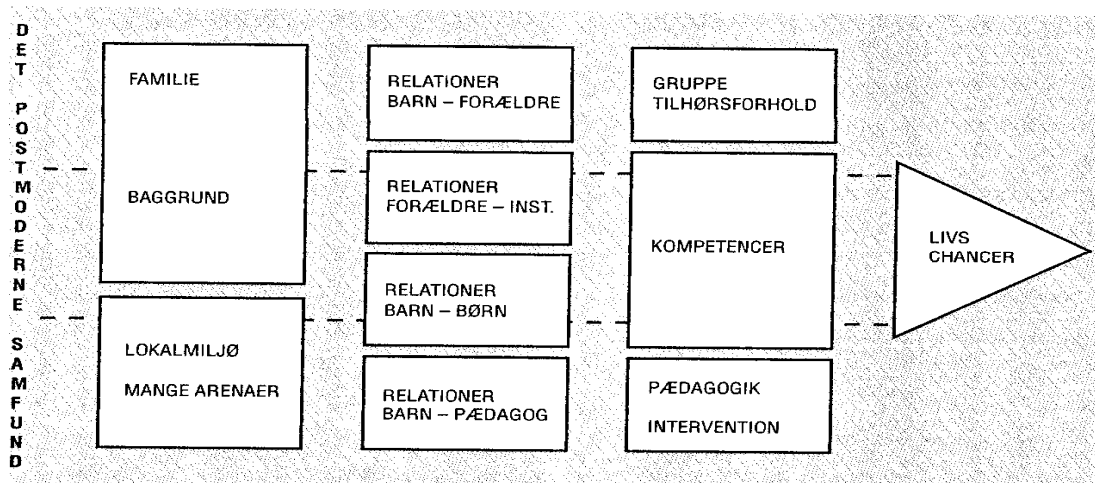
Analysen

¹⁸ <http://www.leksikon.org/art.php?n=4928>

¹⁹ http://www.dr.dk/socialarv/index.asp?ID=hvad_MEjernes.htm&m=m_social.htm

²⁰ Ejrnæs Morten, Gabrielsen Gorm og Nørrung Per (2004), s. 52

²¹ <http://www.fm.dk/> Lige muligheder – styrkede personlige ressourcer og social sammenhængskraft

22

I det forrige billede viser Bente Jensen i sin bog, hvad der har indflydelse på barnets kompetenceudvikling og dermed livs chancer. Der er muligt at gøre en indsats over for udsatte børn gennem konkrete relationer og omgivelser.

Jeg har valgt at inddrage **Pierre Bourdieus** habitus og kapital begreber også Emile Durkheims kollektiv bevidsthed fordi jeg mener at de bedst kan vejlede mig mht. praksis. For at belyse social arv i et teoretisk perspektiv, kan jeg bedst gøre det ved at bruge Bourdieus habitus begreb. Ifølge den franske sociolog (1930 – 2002) betragtes habitus som leddet der forbinder det materielle og objektive og det individuelle og subjektive.²³ Det er summen af alle de påvirkninger vi udsættes for. Det er en praktisk sans, som har indflydelse på de ubevidste valg vi gør. Mange anser habitus som 'sociale bagage' vi overfører fra generation til generation. Dvs. at den yngre generation overtager handlingsmønstre fra forældregeneration. En persons habitus er en livslang udvikling og er derfor påvirket af socialt og kulturelt fællesskab som vi er omgivet med. Det andet begreb Bourdieu anvender, er kapital begreb. Han skelner nemlig mellem den kulturelle, den økonomiske, den symbolske og den sociale kapital, hvor han gennem disse hovedgrupper opdeler samfundet i sociale klasser.

*'Enhver form for samfund stiller sig på skuldrene af det tidligere samfund..... En relativ stor fond af kapital vil betyde, at man er i stand til at tilegne sig social energi, hvilket i mange sammenhænge svarer til at have magt og indflydelse.'*²⁴ Hvorimod manglen på disse kapitaler kan resultere i en lav samlet kapital og dette kan føre til vanskeligheder med at lige positionere

²² **Jensen Bente** (2005) kap.2

²³ **Ploug Niels** (2007)

²⁴ **Østergård P, Ellegaard T, Muschinsky L.J.** (2007), kap. 15

sig med andre i samfundet.

Emilie Durkheims²⁵ teorier om kollektiv bevidsthed i det traditionelle samfund er baseret på stærke fælles normer og værdier. I kontrast hertil står det moderne samfund som er præget af individualisme og mangel på fælles værdier, og hvor arbejdsdelingen overtager den kollektive bevidstheds rolle. Institutioner var præget af få specialister og børnene blev ikke set som enkelte individer, men som ens med en kollektiv bevidsthed. Organisk solidaritet findes i det differentierede moderne samfund med udbredt arbejdsdeling. De forskellige specialiseringer og arbejdsdelinger skaber forskellige professionsgrupper. Alle udfylder en rolle, som er nødvendig for samfundet. *'Samfundsmæssige dynamikker spiller sammen med de livschancer og det mulighedsrum, vi har med os fra vores opvækst. Samtidig spiller opvæksten en rolle for, hvilke muligheder vi får øje på, og hvordan vi forvalter disse muligheder i vores liv.'*²⁶ Dvs. vores nutid afhænger meget af hvilke muligheder og chancer vi benytter os af, selvom individets fortid spiller en væsentlig rolle for nutiden. Differentiering er ikke en belastning for samfundet, men giver sammenhæng, fordi vi er alle afhængige af hinanden.

Konklusion

Mit formål med at skrive denne opgave var at undersøge og at finde en forklaring på hvad kan samfundet gennem institutioner gøre for at bryde negativ social arv og hvordan får vi nedbrudt den negative sociale arv samtidig med, at vi sætter børnehaven i fokus? Jeg har forsøgt at nå frem til en forståelse af, hvilken rolle børnehaven har i at hjælpe børn til at bryde negativ social arv. Børnehaven har vist sig at have en afgørende rolle med hensyn til at bryde den negative sociale arv. I børnehaven dannes der de nødvendige kompetencer, og dette på trods af pædagogens og det enkelte barns habituelle forskelligheder. Hvis børn får succes allerede i børnehaven, fx. i form af gode relationer eller anerkendelse, bliver de i bedre stand til at tage en uddannelse og har dermed ud fra samfundets skala brudt med deres sociale baggrund. Jeg har med denne opgave fundet ud af at pædagogen skal kunne give mulighed til at alle børn kan leve op til samfundets mål, for at de kan opnå de sociale kompetencer, som giver dem redskaber til at integrerer sig i samfundet.

²⁵ **Jacobsen Benny og Juul Søren** (2008)

²⁶ **Østergård P, Ellegaard T, Muschinsky L.J.** (2007), kap. 15

Perspektivering

Jeg mener det er vigtigt, at vi som pædagoger møder det enkelte barn på en ligeværdig måde, så barnet bliver hørt, set og forstået som det er. At møde et barn, hvor det er, giver barnet en følelse af at være god nok, og det er den bedste måde at styrke barnets selvværd på. Et godt selvværd er grundlaget for en sund personlighed, samtidig en god vej til, at begå sig i samfundet og på arbejdsmarkedet. Arbejdet er en vigtig del af danskernes hverdag. Det skaber forhøjet selvværd, et socialt netværk og gør, at vi holder os i gang. Vi er afhængige af samfundet omkring os og samfundet er afhængig af individet og det kan vi ikke lukke øjnene for. Der er ingen lette løsninger, som kan sikre social lighed i Danmark, men der er altid mulighed for at se nærmere på velfærdssamfundets manglende evne til at skabe social lighed.

Socialistisk Folkepartis Ungdom, en dansk politisk ungdomsorganisation har forslag til, hvordan den sociale arv kan brydes. Fx. *'Alle kommuner skal have en social arv konsulent, der udelukkende skal beskæftige sig med at bryde den negative sociale arv i lokalområdet, bl.a. gennem opsøgende arbejde.....Det er en kamp mod frihed for den enkelte - til at vælge det liv, man ønsker at leve, uanset hvad ens forældre laver.'*²⁷

Litteraturliste

Dencik Lars og Jørgensen Per (2005); *Børn og familie i det postmoderne samfund*, Hans Reitzels forlag. (S. 403-420)

Ejrnæs Morten, Gabrielsen Gorm og Nørrung Per (2004), *Social opdrift – social arv*, Akademisk forlag.

Hansen Mogens (1999); *Psykologisk-pædagogisk ordbog*, Nordisk Forlag

Jacobsen Benny og Juul Søren (2008): *Sociologi og modernitet*. Columbus. (S. 74-120)

Jensen Bente (2005); *Kan daginstitutioner gøre en forskel?*, Socialforskningsinstituttet

²⁷ <http://nyhederne.tv2.dk/politik/article.php/id-3511230.html?ss>

Jappe Erik, *Pædagogisk lovsamling* (2007/2008)

Olesen Søren (2000) *Pædagogik i Sociologisk Perspektiv* (s.142- 160)

Schou Carsten og Pedersen Carsten (2006); *Samfundet i pædagogisk arbejde. Et sociologisk perspektiv*. Akademisk forlag, (s.69-112, 207-239)

Østergård P, Ellegaard T, Muschinsky L.J. (2007); *Klassisk og moderne pædagogisk teori*, Hans Reitzels forlag. (S. 17-596, 654-656)

Pædagogers kompetenceprofil (2004)

Ploug Niels (2007); *Social arv og social ulighed*, Hans Reitzels forlag

Forside: <http://www.soroe.dk/cms/site.aspx?p=4380>,

http://www.grenconsult.dk/html/om_grundlag_mennesker.html